

УДК 37.091.31.68

ФРЕЙМІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ: МОЖЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ

Браславська Оксана, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри географії та методики її навчання, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0003-0852-686X

E-mail: oksana.braslavaska@udpu.edu.ua

Галузінська Майя, кандидат педагогічних наук, доцент, викладач-методист, Комунальний вищий навчальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка».

ORCID: 0000-0002-4011-1800

E-mail: b57424287@gmail.com

Урвант Ангеліна, студентка природничо-географічного факультету, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0001-9193-9811

E-mail: angelina17.7u@gmail.com

У статті розкрито актуальність проблеми формування творчої активності учнів. Метою роботи є звернення уваги педагогічної спільноти до такого питання, як фреймізація навчання, що передбачає урізноманітнення форм і методів організації освітнього процесу засобом актуалізації самокорекції знань учнів. Встановлено, що формування творчої активності старшокласників засобом фреймізації має здійснюватися на засадах особистісної орієнтації, компетентнісного підходу. Крім загальної характеристики, розкрито специфіку створення фреймів зі слотами.

Ключові слова: фреймізація навчання, слоти, творча активність учня, самокорекція, творчість, самооцінювання, завдання, актуалізація знань.

FRAMEMIZATION OF LEARNING: OPPORTUNITIES FOR FORMATION OF STUDENTS CREATIVE ACTIVITY

Braslavska Oksana, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Geography and Methodology Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0003-0852-686X

E-mail: oksana.braslavaska@udpu.edu.ua

Haluzinska Maiia, PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Teacher-Methodist, KVNZ «Uman Pedagogical College of Humanities named after T. G. Shevchenko».

ORCID: 0000-0002-4011-1800

E-mail: b57424287@gmail.com

Urvant Anhelina, Student of the Faculty of Natural Sciences, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0001-9193-9811

E-mail: angelina17.7u@gmail.com

The article reveals the topical issue of forming creative activity of students. The aim of the work is to draw the attention of the pedagogical community to such an issue as the framing of learning, which involves a variety of forms and methods of organizing the educational process by means of updating the self-correction of students' knowledge. It is established that the formation of creative activity of high school students by means of framing should be carried out on the basis of personal orientation, competence approach. In addition to the general characteristics, the specifics of creating frames with slots are revealed. The research is based on scientific works, which reveals the formation of creative activity of the younger generation in the process of learning and education, didactic foundations of these processes. The main results of the work determine the modern conditions in which the theoretically substantiated process of framing learning works in order to form the creative activity of students. We pay attention to the fact that the creative activity of high school students is most successfully manifested during their homework, self-correction of knowledge in the classroom, during extracurricular activities. Thus, the foundation for the formation of creative activity of high school students is, first of all, the level of formation of elementary cognitive processes and creativity of thinking received by them. Having these prerequisites, the teacher directs the student to cognition, perception, assimilation of information; forms the ability to cooperate and the ability to orient and self-regulate, independence, freedom of thought.

Keywords: learning framing, slots, creative activity of the student, self-correction, creativity, self-assessment, tasks, actualization of knowledge.

Сьогодні особливо гостро постало питання орієнтації освіти на інтенсивні тенденції побудови процесу навчання і виховання поколінь, що підрастають, оптимізацію конструювання змісту, форм і методів пізнання учнями світу, спрямованих на формування творчої, активної, духовно та фізично здорової особистості.

Ураховуючи ці тенденції, у змісті Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ столітті [26], Закону України «Про освіту» [28], Закону України «Про повну загальну середню освіту» [29], Державної національної програми «Освіта (Україна ХХІ століття)» [9], Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [27], Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року [14], Постанови Кабінету Міністрів України «Про державний стандарт повної загальної середньої освіти» [25] актуалізовано увагу на тому, що провідною метою навчальної діяльності є формування та розвиток творчої й соціальної активності особистості, формування системи її цінностей, оновлення змісту, форм і методів організації освітнього процесу на засадах особистісної орієнтації, компетентнісного підходу. Тому вдосконалення сучасної шкільної освіти передбачає орієнтацію закладів освіти на творчий розвиток особистості, побудову змісту освіти на новітніх педагогічних підходах, що забезпечує результативність освітнього процесу, адже рух держави на шляху інтеграції у європейський і світовий інформаційний простір дедалі більше потребує творчої особистості.

Отже, перед сучасними вчителями постає завдання розгляду кожного учня як суб'єкта активної життєдіяльності через призму знань особливостей формування його активності й розвитку творчості, що багатьма науковцями трактується як творча активність.

Питання формування творчої активності покоління, що підрастає, у процесі навчання і виховання, дидактичних основ цих процесів схарактеризовано у наукових працях Ю. Бабанського, І. Беха, Л. Виготського, С. Гончаренка, В. Когана, О. Леонтьєва, В. Моляка тощо.

О. Леонтєв трактує творчість як діяльність, але уявляє її не як процес створення нового, а як здатність людини «діяти в невизначених ситуаціях» за умови самореалізації (самовизначення) особистості [16, с. 84]. А. Матейко вважає особистість творчою, якщо вона здатна: проявляти фантазію; піддавати сумніву наявні істини; проявляти активний інтерес до проблеми, що вивчається; мати незалежну інтровертивну позицію, що дає змогу людині стояти на своєму; проявляти готовність іти на певний ризик, що гарантує творчий успіх; уміє відірватися від реальності й відійти на деяку відстань, щоб побачити перспективу; має значне розмаїття розумових здібностей, бажання експериментувати, свободу від внутрішніх самообмежень, незалежність мислення й дій, високу творчу енергію, прагнення до розв'язання все складніших проблем [19, с. 12–15].

Тож творчість за своєю формою є життєдіяльністю в соціумі, обумовлюючись особистісною діяльністю і впливом соціально-культурного середовища (сім'я, дитячий садок, школа, суспільство, світове співтовариство тощо). Думку підтримує когорта сучасних науковців (О. Браславська [4], Т. Волобуєва [5], В. Калошин і колектив авторів [15], Н. Медведєва [20], С. Мірошник [22] та інші).

Активність особистості як особливість характеру людини знаходить вияв у енергійній, ініціативній діяльності, у праці, навчанні, у різних видах творчості. В. Коган наголошує на тому, що «на рівні розгляду й аналізу особистості як суб'єкта конкретної соціальної діяльності, поняття “активність” уже не тотожне поняттю “діяльність” і є самостійною й окремою категорією, що характеризує кількісний і якісний бік діяльності особистості в соціумі» [13].

Формування творчої активності особистості відбувається під час навчання, коли створюється стан зацікавленості та успіху, упевненості в досягненні результатів, що стимулюють пізнавальні процеси засвоєння знань і формування ціннісних орієнтацій. Розгляд сучасних форм, методів, підходів до формування пізнавальної активності школярів здійснювали науковці, учителі, дослідники (В. Лозова [18], М. Скаткін [30] та інші). На нашу думку, творча активність формується насамперед у процесі навчання, де в учнів закладається фундамент глибоких знань, формується світогляд, основи життєдіяльності.

Таким чином, метою формування творчої активності учнів старшої школи у закладі загальної середньої освіти є формування в їхній свідомості цілісної наукової картини світу, ціннісних категорій та ідей, набуття глибоких знань, вироблення вмій і навичок, застосування здобутих знань, сформованих умій і навичок у суспільній та власній життєдіяльності; розвиток допитливості, упевненості у собі, прагнення до незалежності, здатності абстрагуватися й зосереджуватися. На думку Г. Щукіної, перехід школяра на рівень творчої активності – це свідчення значного стрибка в загальному розвитку особистості, значної сили його внутрішніх процесів, його саморегуляції і самоорганізації [34, с. 29]. Підтримуючи цю думку, М. Гриньова вказує, що саморегуляція, самокорекція знань є «організаційною навичкою, яка формується на основі виконання навчальних операцій у певній послідовності: визначення мети, орієнтованої основи дій, складання програми дій, оцінки і корекції результатів» [7, с. 32].

У Національній стратегії розвитку освіти зазначається, що «сучасний ринок праці вимагає від випускника не лише глибоких теоретичних знань, а і здатності

самостійно застосовувати їх у нестандартних, постійно змінюваних життєвих ситуаціях, переходу від суспільства знань до суспільства життєво компетентних громадян» [27]. З огляду на це, актуальними залишаються питання систематизації та впорядкування методичного забезпечення формування творчої активності старшокласників, удосконалення механізму самокорекції їхніх знань (фреймізації), її оцінювання.

Мета статті – теоретично обґрунтувати фреймізацію навчання з метою формування творчої активності старшокласників.

У модернізації національної системи освіти одним зі стратегічних завдань визначено формування творчої особистості, реалізацію її природних здібностей в освітньому процесі. Саме тому актуальність дослідження проблеми творчого розвитку учнів зумовлена потребою формування їх активності в умовах глобалізації суспільства з акцентуацією саме на творчій активності в усіх сферах життєдіяльності, де творчість виступає основоположним суб'єктивним й об'єктивним фактором розвитку особистості.

Активність особистості (від лат. *activus* – діяльний, активний) – активне ставлення людини до світу, освоєння суспільно-історичного досвіду людства, що виникає у творчій діяльності, вольових актах, спілкуванні та виявляється в активній життєвій позиції людини, у її принциповості, послідовності обстоювання своїх поглядів, єдності слова і діла. У навчанні суттєва роль належить мотивації учня з різними рівнями його активності: активність відтворення, активність інтерпретації та творча активність. Творча активність передбачає прагнення учня до теоретичного осмислення знань, самостійного пошуку розв'язання проблем, виявлення пізнавальних інтересів. Стимулювання творчої активності вимагає від педагогів створення таких умов навчання, які викликають інтерес до нього, потребу в знаннях і в результаті – свідоме їх засвоєння [10].

Поняття «творчість» розглядається як «діяльність», «процес» тощо. Різні її сторони характеризують як творчий потенціал, творчу активність, творчі здібності, творче мислення, творчу діяльність особистості. Великого значення в організації роботи з розвитку творчості учнів, розгляду питань теорії і практики навчання, виховання і розвитку дітей мають праці Ш. Амонашвілі [1], Ю. Бабанського [2], В. Сухомлинського [31] та інших видатних педагогів. Основи творчої активності учнів досліджували І. Бех [3], Л. Виготський [6], В. Коган [31], А. Леонтьєв [16], А. Матейко [19], В. Моляко [24], С. Сисоєва [32] та інші.

Різноманітні аспекти діяльності особистості, створення умов для її творчої і активної діяльності розглянуті у багатьох наукових роботах (Т. Ільїна, М. Данилов, В. Дружинін, Г. Костюк, О. Матюшкін, В. Рибалка, О. Савченко та інші). У роботі І. Лернера, Л. Зориної, Г. Батуриної, М. Скаткина, В. Краєвського одним із шляхів підвищення якості знань учнів визначено формування їх творчої активності [17]. Особливості формування життєтворчості особистості розглядають сучасні українські дослідники В. Доній, Г. Несен, Л. Сохань, Г. Єрмаков [23] та інші.

Чітка система уроків, позакласна, позашкільна робота, самостійна робота дозволяють сформуванню творчої особистості – індивіда, який володіє внутрішніми психологічними передумовами (інтелектуальні здібності, емоційний інтелект, мотивація до навчання), з високим рівнем знань, здатного мислити діалектично, системно, який має потяг до нового, оригінального, креативного і навіть незвіданого. Крім того,

глибоке «занурення» у світ знань сприяє формуванню в учнів таких рис, як упевненість у своїх силах, оптимізм; висока самооцінка; самостійність; здатність правильно формулювати проблему; здатність до критичного аналізу; схильність до ризику; відсутність конформності, страху здаватися дивним; толерантність, терпимість до ідей інших людей; образність мислення; концентрація уваги [15]. Разом з тим, творчу особистість Ю. Бабанський [2] розуміє як таку, що виявляє внутрішню неповторність, індивідуальність, унікальність, талант, добропорядність, непересічність. Творчу активність, на думку вченого, може проявляти людина, якій характерна стійка, високого рівня спрямованість до творчості, мотиваційно-творча активність, яка виявляється в органічній єдності з високим рівнем творчих здібностей, що дозволяють їй досягти прогресивних, соціально й особисто значимих результатів у певних видах діяльності.

Творча активність розглядається нами як система діяльності старшокласників, де складовими є результат творчості, суб'єкти взаємовідносин (здібності розуму, темперамент, вік, характер), середовище (формування задуму та його реалізація) й умови, які висуває шкільна освіта. Навчання старшокласників передбачає певне фізичне оточення, діяльність у колективі, що є дієвими чинниками у їх творчій активності. Сучасні дослідники визначають, що саме у шкільному віці в учнів починають формуватися творчі здібності, необхідні для подальшого особистісного розвитку, формування духовної культури, вироблення єдності в розумінні та цілісному сприйнятті змісту і форми світу. В. Черноус щодо творчих здібностей констатує, що вони розвиваються у процесі креативної діяльності та є сукупністю властивостей та особистісних якостей людини, які відзначаються відповідністю до вимог певного виду творчої діяльності, що зумовлюють їхню результативність [33]. Потреба ж у їх формуванні підтверджується положенням про те, що наскрізними в усіх ключових компетентностях є таке вміння, як діяти творчо, що передбачає креативне мислення, продукування нових ідей, добросчесне використання чужих ідей та їх доопрацювання, застосування власних знань для створення нових об'єктів, ідей, уміння випробовувати нові ідеї [25]. Таким чином, фундаментом до формування творчої активності старшокласників насамперед є отриманий ними рівень сформованості елементарних пізнавальних процесів і креативності мислення. Маючи ці передумови, учитель спрямовує учня на пізнання, сприймання, засвоєння інформації; формує вміння співпраці та здатності до орієнтації й саморегуляції, самостійності, свободи мислення. Крім того, учень сам вносить корективи у свою навчальну діяльність, що передбачає сформованість інтелектуального вміння самостійно виправляти помилки, недоліки в знаннях, спираючись на наявні норми, правила, стандарти, що і передбачає самокорекція знань [11].

Усвідомлене, творче розв'язання чітко підібраних і правильно структурованих завдань допомагає не лише сформувати предметну компетентність учнів, а й є засобом їх самостійної підготовки до активної життєдіяльності й, зокрема, до вступу у ЗВО. Досить вдалими, на нашу думку, є застосування фреймінгу як засобу навчання, зокрема самокорекції засвоєних знань учнями старшої школи.

Поняття фреймінгу виникло наприкінці ХХ століття як елемент вивчення різних галузей знань. Фрейм (від англ. frame – «каркас», «рамка») – це структура, що описує складний об'єкт або абстрактний образ, або модель для представлення деякої концепції

(метод представлення знань), що складається зі слотів. Загальну ідею фреймового способу подання знань сформулював М. Мінський стосовно зорового сприйняття об'єктів (фреймів), які можна формально представити деякою структурою [21]. Трансформуючи ідею М. Мінського на складання завдань для самоперевірки й самокорекції засвоєних знань старшокласниками, ми визначили знансєву модель, де верхня вершина відповідає найменуванню об'єкта, а підпорядковані вершини – елементи моделі (безпосередньо завдання), що надходять для розв'язку почергово. Будь-яка зміна в моделі призводить до формування інших фреймів, оскільки видимими тут можуть бути інші елементи (слоти).

Фреймізація, або чітко окреслена структура почергових завдань для самостійного розв'язування, націлена на навчання старшокласників корекційним діям, що дозволяють працювати самостійніше, творчо та активно. Першочергове призначення створеної нами системи фреймів – формування в учнів умінь знаходити та виправляти помилкові рішення, що і передбачає самокорекція як процес самоуправління. Механізм роботи з фреймами спонукає старшокласників до систематичної самостійної роботи над навчальним матеріалом за всі попередні роки навчання. Основними рисами фреймізації (самоконтролю й самокорекції засвоєних знань) є: проведення елементів індивідуальної роботи та диференційованого навчання, урахування потреб і можливостей кожного учня, за отриманими кінцевими результатами самооцінювання знань, усвідомлення ними потреби самостійного вивчення матеріалу, творча активність школярів у освітньому процесі, суб'єкт-суб'єктна взаємодія учнів між собою і з учителем. Головним підсумком застосування технології є формування творчої активності старшокласників у систематичній роботі з опанування знань і навичок та формування вмінь самокорекції результатів власної навчальної діяльності.

Звертаємо увагу на те, що введення поняття «фреймінгу» в освітній процес, створення фреймів з навчальною чи виховною метою поки що глибоко не досліджені. Усе вищесказане підтверджує потребу створення умов для здійснення учнями самокорекції знань, на що і спрямована фреймізація навчання.

Формування творчої активності учнів насамперед передбачає впровадження в навчальну практику гуманістичного принципу організації освіти, коли в центрі процесу знаходиться особистість учня. Учитель же за допомогою різноманітних форм, методів і засобів стимулює комплекс необхідних умов освітнього середовища. Зважаючи на те, що кожному зі старшокласників властиві тільки йому притаманні освітні запити, учителеві необхідно враховувати їх рівень і темп реалізації засвоєних знань і умінь. Тому будь-яке усереднення в навчанні як на змістовому, так і на процесуальному рівні є недопустимим. У зв'язку з цим, ми підтримуємо думку дослідників про те, що сучасний навчальний процес має будуватись не на протиставленні інформаційної і творчої функції навчання, а на засадах глибокого й ефективного їх поєднання. Особливо це стосується самоконтролю й самокорекції знань, де є можливість отримувати знання не механічно чи фактично, а у творчій діяльності.

У зв'язку з цим, вважаємо, що саме фреймізація навчання сприяє засвоєнню реальної інформації, вивченню шкільних предметів, розвиває здібність до самостійності думки. Виконання учнями завдань, скомпонованих у фрейми зі слотами, має переходити від репродуктивного рівня до репродуктивно-творчого, а від нього до творчого, за умови наявності у них відповідного обсягу знань, а також умінь

самостійно їх презентувати.

Ми з'ясували, що саме метод фреймізації є досить дієвим у цьому випадку. І. Гофман [8], розкриваючи механізми деструктивних впливів на групу людей, розглядає фрейми як «інструмент структурування реальності, де явища і процеси життя розкладаються на ситуації, що мають сталі, визнані всіма характеристики». Кожен фрейм має зовнішні та внутрішні просторово-часові обмеження, рольові формули особистостей, не пов'язані з фреймом деталі, які не мають значення для його ідентифікації та індивідуалізація виконавця. Крім того, основною функцією фреймів автор визначив упорядкування навколишнього світу з ідентифікацією подій і усвідомлення їхнього значення.

У розрізі нашого дослідження, навчання передбачає обов'язковий елемент, який забезпечує зворотний зв'язок між учителем і учнями – перевірку їх навчальних досягнень як наслідок самоперевірки й самокорекції виконаних ними завдань.

Сьогодні застосовуються різноманітні методи, прийоми, форми, способи й види контролю, а фреймінг, як один із видів самоконтролю й самокорекції навчальних досягнень старшокласників, передбачає будь-яку організацію концептів, пов'язаних таким чином, що для розуміння одного з них необхідне розуміння всієї структури, до якої вони входять, при цьому використання одного з елементів такої структури автоматично активує всі інші [12]. Використання фреймінгу у власне освітньому контексті сприяє глибшому розумінню учнями ролі всієї системи знань у процесі їх творчої інтерпретації. Адже фрейм репрезентує «особливу організацію знань, яка виступає передумовою нашої здатності розуміти пов'язані з ним дані» [35, с. 224], у нашому випадку – взаємозв'язані різноманітні завдання, які постійно «рухаються» у просторі й часі.

Пропонуючи для розв'язку певні «порції» завдань – слоти у фреймі, учитель має змогу визначити в учнів уміння розпізнавати, глибоко розуміти й осмислювати отриману впродовж навчання інформацію; систематизувати, відбирати найістотніше, головне і запам'ятовувати його; відтворювати і застосовувати одержані знання на практиці. Важливо при цьому зазначити, що процес навчання в цих умовах побудовано так, щоб перцептивні (зорові, слухові, тактильні та інші) і словесно-логічні (порівняння, аналіз, синтез, абстрагування) операції спонукали учнів до творчої активності. Для цього вчителем з метою перевірки навчальних досягнень учнів на уроці створюється невимушена обстановка, атмосфера творчої взаємодії з учнями.

Не лише на уроках, а і під час виконання домашнього завдання, роботи факультативу, гуртка опосередковано, через сприйняття, усвідомлення й творче вирішення фрейму відбувалося формування творчої активності учнів відповідно до їх вікових особливостей з використанням різних методів, форм та засобів освітнього процесу. Це спонукає старшокласника до постійного пошуку інформації, її обробки, інтерпретації, засвоєння та корекції знань. Удосконалення процесу самокорекції знань можливо здійснювати під час вирішення учнями завдань, які скомпоновано у фрейми.

Звертаємо увагу: головною ідеєю фреймінгу є теза про те, що слоти (у нашому випадку вже розв'язані завдання), які зникають з поля зору, але не зникають з пам'яті, а запам'ятовуються, що відображається у збільшенні вірогідності правильного вирішення нових фреймів. Це виражається в тому, що між такими слотами та новими фреймами встановлюється зв'язок. У результаті ті самі слоти (навіть з незначними

змiнами) можуть повторюватися у рiзних фреймах. «Запропонована форма запису фреймiв дозволяє не дублювати такі елементи, а використовувати їх як спiльнi термiнали для певної групи фреймiв. Група фреймiв, що пов'язанi мiж собою, утворює систему. Залежно вiд специфіки тiєї чи iншої області дiяльностi один або кiлька видiв опису будуть превалювати над iншими. Наприклад, у математицi формули i графіки будуть переважати над текстовою iнформацією, в юриспруденцiї домінує текстова iнформація, у мистецтвознавствi переважає текстова та графічна iнформація» [36]. Обґрунтоване уявлення про фрейми дозволило нам створити множини конкретних однорiдних завдань (слотiв) з географiї, використавши такі методи представлення знань, як мовний опис, графічна iнформація й математичнi формули.

На думку М. Мiнського, у довгостроковiй пам'ятi людини зберiгається великий набiр систем фреймiв, що використовуються, наприклад, пiд час розпiзнання людиною зорових образiв. З цiєю метою в пам'ятi активується такий фрейм (або система), який найбільше вiдповiдає гiпотезi про об'єкт сприйняття, що й забезпечує високу швидкiсть його розпiзнання та осмислення [21]. Тобто побудованi на засадах фреймiнгу завдання (слоти) для самоперевiрки й самокорекцiї знань сприяють формуванню творчої активностi учнiв старшої школи, оскiльки їх логiчна побудова дозволить за найкоротший час усвідомити «фронт роботи» у тiсному взаємозв'язку з уже розв'язаним слотом. Це, у свою чергу, вимагає вiд учителiв умiння проектувати роботу учнiв з фреймами на основi органiзацiї навчального середовища життєтворчостi; здатностi до iнтегрування змiсту навчання; здатностi органiзовувати творчий процес навчання з використанням педагогічних технологiї; умiння навчати учнiв самокорекцiї здобутих знань.

Учитель повинен сам опанувати особливостi застосування фреймiнгу як засобу самокорекцiї засвоєних знань учнями i впроваджувати його у своїй дiяльностi як практичний елемент формування їхньої творчої активностi. При цьому педагог має усвідомити змiст та значення кожної ланки фреймiзацiї, бо за цим алгоритмом вiн повинен вдатися в iдею, зiставити цей вид роботи зi своїм досвідом, вибрати засоби нової дiї, способи реалiзацiї, порiвняння результатiв впливу. Важливим є створення таких умов, коли учень творчо пiдходить до розв'язування завдань, самостiйно й активно приймає рiшення. У центрі уваги вчителя повинен перебувати кожен старшокласник, який свiдомо ставиться до рiзноманiтних засобiв пiзнання й, зокрема, прагне до самокорекцiї знань.

В основi творчої активностi людини лежить здатність переносити способи розв'язання тих чи iнших завдань на умови проблемної ситуацiї, що постала перед нею, коли засвоюється не форма, а змiст. Слоти фрейму не передбачають стандартних рiшень, а їх постiйний «рух» без видимих логiчних суперечностей заохочує ориганальнi судження. Тобто учнi активно заглиблюються у пошук, втручаються в розгляд кожного завдання, усвідомлено приймають розв'язки i на основi порiвняння й зiставлення обирають оптимальнi. У результатi з'являється варіант розв'язання, що є продуктом творчої активностi учня, який може бути «правильним i неправильним». Перевiрку правильностi розв'язаних слотiв учитель доручає учню-виконавцю як домашнє завдання. Здiйснюючи пошук iнформацiї для перевiрки фрейму, старшокласник послiдовно виконує мислительнi операцiї за основними етапами активного пiзнавального пошуку, у нього активiзується дiяльнiсть думки й почуттiв.

Створити ситуацію для формування творчої активності учнів як у класі, так і в домашніх умовах може вчитель, який уміє вказати лише орієнтири розв'язку, спрямувати хід думки так, щоб основну частину пошукового процесу вони виконали самі. Крім того, учитель має сам володіти психолого-педагогічним механізмом творчої активності.

Перевірку правильності виконання фреймів здійснюють самі учні, отримавши на електронні адреси, Viber еталонні відповіді для перевірки. Після перевірки виконаних завдань учні здійснюють самокорекцію знань у позаурочній діяльності (найчастіше в домашніх умовах), паралельно розв'язуючи новий фрейм.

Основна ідея полягає в тому, що учень, працюючи над удосконаленням власних знань та розв'язуючи слоти у фреймах, запам'ятовує правильні відповіді, і коли один зі слотів (або схожий) зустрічатиметься в іншому фреймі – помилка виключена внаслідок здійсненої самокорекції знань.

Результатом роботи з фреймами є створення учнями фреймінг-кейсів, до яких входять: початковий варіант виконаного слота з виділеними помилками; список опрацьованих літературних джерел та короткі конспекти правильних відповідей; кінцевий варіант виконаного слота, який, на думку учня, виконано правильно. Учитель оцінює таку самокорекційну роботу учнів різноманітними нагородами, додатковими балами, похвалою на виховних годинах і батьківських зборах.

Таким чином, педагогічним засобом розвитку творчої активності (фреймізації) передбачалась постановка перед учнями завдань, що активізують мислення школярів, формують у них усвідомлення значущості розв'язуваних завдань під час уроків, позаурочній (домашні завдання) роботи.

Фреймізація навчання може бути однією зі складових процесу формування творчої активності старшокласників. Потреба у формуванні творчої активності особистості підтверджується багатьма циркулярами й нормативними документами. Формування та розвиток творчої активності особистості, формування системи її цінностей, оновлення змісту, форм і методів організації освітнього процесу мають здійснюватися на засадах особистісної орієнтації, компетентнісного підходу. Школа закладає основу творчості особистості завдяки врахуванню вчителем потреб і можливостей кожного учня за отриманими кінцевими результатами самооцінювання та самокорекції знань, усвідомлення старшокласниками потреби самостійного вивчення матеріалу.

Вважаємо за необхідне у дослідженні означеної проблеми розглянути можливості фреймізації навчання у позакласній роботі старшокласників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амонашвілі Ш. А. Мысль и воспитание мысли: видеолекция. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=85qVS5gVmlk>.
2. Бабанський Ю. К. Оптимізація навчально-виховного процесу: методичні основи. Москва: Педагогіка, 1982. 192 с.
3. Бех І. Д. Виховна технологія. *Енциклопедія освіти*. Київ: Юрінком Інтер, 2008. С. 94.
4. Браславська О. В. Активізація професійного самовизначення учнів у закладах загальної середньої освіти. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. Умань: Візаві, 2018. Вип. 1. С. 37–46.
5. Волобуєва Т. Б. Развитие творческой компетентности школьников. Харьков: Основа, 2005. 112 с.
6. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте: психологический очерк. Москва:

- Просвещение, 1991. 92 с.
7. Гриньова М. В. Саморегуляція навчальної діяльності школяра (теоретико-методичний аспект). Харків: Фоліо, 1997. 256 с.
 8. Гофман И. Анализ фреймов: эссе об организации повседневного опыта / пер. с англ. Р. Е. Бомагина, Ю. А. Данилова, А. Д. Ковалева, О. А. Оберемко; под ред Г. С. Батыгина и Л. А. Козловой. Москва: Институт социологии РАН; ФОМ, 2003. 752 с.
 9. Державна національна програма «Освіта (Україна ХХІ століття)». Київ: Райдуга, 1994. 64 с.
 10. Енциклопедія сучасної України. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=43539 (дата звернення: 21.12.2020).
 11. Сльникова Г. В. Організація діяльності педагогічного колективу школи щодо контролю за засвоєнням учнями змісту навчання: навч. посіб. Харків: ХОТ НОППР, 1996. 60 с.
 12. Жаботинская С. А. Концептуальный анализ: типы фреймов. *Вісник Черкаського університету*. 1999. Вип. 11. С. 12–25.
 13. Коган В. З. Понятие «активность личности» как категория социальной психологии. *Некоторые проблемы личности*. Москва: Знание, 1971. С. 131–145.
 14. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 р. № 988-р. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249613934> (дата звернення: 22.12.2020).
 15. Калошин В. Ф., Гоменюк Д. В., Сушенцева Л. Л. Развитие творчества учнів: метод. посіб. Харків: Основа, 2008. Вип. 8(68). 112 с.
 16. Леонтьев А. А. «Научите человека фантазии» (творчество и развивающее обучение). *Вопросы психологии*. 1998. № 5. С. 82–84.
 17. Лернер И. Я., Зорина Л. Я., Батурина Г. И. и др. Качество знаний учащихся и пути его совершенствования / под ред. М. Н. Скаткина, В. В. Краевского. Москва: Педагогика, 1978. 208 с.
 18. Лозова В. І. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів. Харків: ОВС, 2000. 158 с.
 19. Матейко А. Условия творческого труда / пер. с пол. Д. И. Иорданского; под ред. и с послеслов. Я. А. Пономарева. Москва: Мир, 1970. 303 с.
 20. Медведева Н. Виявлення творчого потенціалу. Стратегії реалізації задуму. *Психолог*. Київ: Просвіта, 2006. № 40. С. 12–15.
 21. Минский М. Фреймы для представления знаний / пер. с англ. О. Н. Гринбаум. Москва: Энергия, 1979. 152 с.
 22. Мірошник С. Проблема формування творчої самостійної діяльності учнів у педагогічній науці. *Світло*. Харків: Пульс, 2003. № 1. С. 10–13.
 23. Мистецтво життєтворчості особистості: науково-методичний посібник: у 2 ч. / ред. рада: В. М. Доній (голова), Г. М. Несен (заст. голови), Л. В. Сохань, І. Г. Єрмаков (наук. ред.) та ін. Київ: Промінь, 1997. Ч. I. 392 с.
 24. Моляко В. О. Психологічна теорія творчості. *Обдарована дитина*. Київ: Просвіта 2004. № 6. С. 2–9.
 25. Про державний стандарт повної загальної середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 р. № 898. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/ (дата звернення: 10.01.2021).
 26. Про Національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України від 17.04.02 р. № 347/2002. URL: <https://osvita.ua/legislation/other/2827/> (дата звернення: 10.01.2021).
 27. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013?#Text> (дата звернення: 26.12.2020).
 28. Про освіту: Закон України від 28.09.2017 р. № 2145-VIII: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 26.12.2020).
 29. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 01.08.2020 р. № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 10.01.2021).
 30. Скаткин М. Активизация познавательной деятельности учащихся в обучении. Москва: Педагогика, 1965. 169 с.
 31. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям: твори: в 5 т. Київ: Радянська школа, 1976. Т. 2. 304 с.
 32. Сисоева С. О. Основы педагогической творчості: підручник. Київ: Міленіум, 2006. 346 с.

33. Черноус В. Творчі здібності особистості: визначення, сутність, структура. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. Київ: Творчість, 2012. № 5(1). С. 82–87.
34. Шукина Г. И. Активизация познавательной деятельности учащихся в учебном процессе. Москва: Просвещение, 1979. 252 с.
35. Fillmore Ch. J. Frames and the Semantics of Understanding. *Quaderni di semantica*. 1985. Vol. VI, №. 2. P. 222–254. URL: <http://www.icsi.berkeley.edu/pubs/ai/framesand85.pdf>
36. Freym. Vikipediya. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D1%80%D0%B5%D0%B9%D0%BC_\(%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D1%80%D0%B5%D0%B9%D0%BC_(%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F))

REFERENCES

1. Amonashvili, Sh. A. Mysl i vospitanie mysli: videolekciya. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=85qVS5gVmlk> [in Russian]
2. Babanskyi, Yu. K. (1982). Optimizatsiya navchalno-vykhovnoho protsesu: metodychni osnovy. Moskva: Pedahohika [in Russian].
3. Bekh, I. D. (2008). Vykhovna tekhnolohiia. Entsyklopediia osvity. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
4. Braslavska, O. V. (2018). Aktyvizatsiia profesiinoho samovyznachennia uchniv u zakladakh zahalnoi serednioi osvity. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Uman: Vizavi, Issue 1, 37–46* [in Ukrainian].
5. Volobuieva, T. B. (2005). Rozvytok tvorchoi kompetentnosti shkoliariv. Kharkiv: Osnova [in Ukrainian].
6. Vygotskiy, L. S. (1991). Voobrazhenie i tvorchestvo v detskom vozraste: psikhologicheskii ocherk. Moskva: Prosveshhenie [in Russian].
7. Hryniova, M. V. (1997). Samorehuliatytsiia navchalnoi diialnosti shkoliara (teoretyko-metodychni aspekt): Kharkiv: Folio [in Ukrainian].
8. Gofman, I. (2003). Analiz freymov: esse ob organizatsii povsednevnogo opyta. Moskva: Institut sociologii RAN; FOM [in Russian].
9. Derzhavna natsionalna prohrama «Osvita (Ukraina XXI stolittia)». (1994.) Kyiv: Raiduha [in Ukrainian].
10. Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=43539 [in Ukrainian].
11. Ielnykova, H. V. (1996). Orhanizatsiia diialnosti pedahohichnoho kolektyvu shkoly shchodo kontroliu za zasvoieniam uchniamy zmistu navchannia. Kharkiv: KhOT NOPPR [in Ukrainian].
12. Zhabotinskaia, S. A. (1999). Konceptualnyy analiz: typy freymov. *Visnyk Cherkaskoho universytetu, Issue 11, 12–25* [in Ukrainian].
13. Kogan, V. Z. (1971). Ponyatie «aktivnost lichnosti» kak kategoriya socialnoy psihologii. *Nekotorye problemy lichnosti*. Moskva: Znanie, 131–145 [in Russian].
14. Kontseptsiiia realizatsii derzhavnoi polityky u sferi reformuvannia zahalnoi serednioi osvity «Nova ukrainska shkola» na period do 2029 roku: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14.12.2016 r. № 988-r. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249613934> [in Ukrainian].
15. Kaloshyn, V. F., Homeniuk D. V., Sushentseva L. L. (2008). Rozvytok tvorchosti uchniv. Kharkiv: Osnova, Issue 8(68) [in Ukrainian].
16. Leontev, A. A. (1998). «Nauchite cheloveka fantazii» (tvorchestvo i razvivayushhee obuchenie). *Voprosy psihologii, 5, 82–84* [in Russian].
17. Lerner, I. Ja., Zorina, L. Ja., Baturina, G. I. et. al. (1978). Kachestvo znaniy uchashchihsya i puti ego sovershenstvovaniya. Moskva: Pedagogika [in Russian].
18. Lozova, V. I. (2000). Tsilisnyi pidkhdid do formuvannia piznavalnoi aktyvnosti shkoliariv. Kharkiv: OVS [in Ukrainian].
19. Mateyko, A. (1970). Usloviya tvorcheskogo truda. Moskva: Mir [in Russian].
20. Medvedieva, N. (2006). Vyiavlennia tvorchoho potentsialu. Stratehii realizatsii zadumu. *Psikhologh. Kyiv: Prosvita, 40, 12–15* [in Ukrainian].
21. Minskiy, M. (1979). Freymy dlya predstavleniya znaniy. Moskva: Energiya [in Russian].
22. Miroshnyk, S. (2003). Problema formuvannia tvorchoi samostiinoi diialnosti uchniv u pedahohichnii nautsi. *Svitlo. Kharkiv: Puls, 1, 10–13* [in Ukrainian].
23. Mystetstvo zhyttietvorchosti osobystosti. (1997). Kyiv: Promin [in Ukrainian].
24. Moliako, V. O. (2004). Psykholohichna teoriia tvorchosti. *Obdarovana dytyna. Kyiv: Prosvita, 6, 2–9* [in Ukrainian].
25. Pro derzhavnyi standart povnoi zahalnoi serednioi osvity: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid

- 30.092020 r. № 898. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/ [in Ukrainian].
26. Pro Natsionalnu doktrynu rozvytku osvity: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 17.04.02 r. № 347/2002. URL: <https://osvita.ua/legislation/other/2827/> [in Ukrainian].
 27. Pro Natsionalnu stratehiiu rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 25.06. 2013 r. № 344/2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013?#Text> [in Ukrainian].
 28. Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 28.09.2017 r. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
 29. Pro povnu zahalnu seredniu osvitu: Zakon Ukrainy vid 01.08.2020 r. № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> [in Ukrainian].
 30. Skatkin, M. (1965). Aktivizaciya poznavatelnoy deyatelnosti uchashchihsya v obuchenii. Moskva: Pedagogika [in Russian].
 31. Sukhomlynskyi, V. O. (1976). Sto porad uchitelevi: tvory. Kyiv: Radianska shkola [in Ukrainian].
 32. Sysoieva, S. O. (2006). Osnovy pedahohichnoi tvorchoosti. Kyiv: Milenium [in Ukrainian].
 33. Chornous, V. (2012). Tvorchy zdibnosti osobystosti: vyznachennia, sutnist, struktura. *Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia*. Kyiv: *Tvorchist*, 5(1), 82–87 [in Ukrainian].
 34. Shchukina, G. I. (1979). Aktivizaciya poznavatelnoy deyatelnosti uchashchihsya v uchebnom processe. Moskva: Prosveshhenie [in Russian].
 35. Fillmore, Ch. J. (1985). Frames and the Semantics of Understanding. *Quaderni di semantica*. VI, 2, 222–254. URL: <http://www.icsi.berkeley.edu/pubs/ai/framesand85.pdf> [in English].
 36. Freym. Vikipediya. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D1%80%D0%B5%D0%B9%D0%BC_\(%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D1%80%D0%B5%D0%B9%D0%BC_(%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F)).